

KÜRESELLEŞMEYE KARŞI ULUS DEVLET: MİLLİ KİMLİĞİN GELECEĞİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME¹

Nation State Against Globalization: An Assessment on the Future of the National Identity

Gönderim Tarihi: 03.11.2016

Kabul Tarihi: 30.11.2016

Sinem ŞAHNAGİL*

ÖZ: Kimlik, sosyal bağlamda kişinin sahip olduğu kültüre bağlı olarak bir var oluş ve anlam şeklinin en sade halidir. Kimlik oluşturma çabası ulus devletlerin ortaya çıkması ve milliyetçilik akımının yaygınlaşması ile birlikte en parlak dönemini yaşamaya başlamış ve milli kimlik kavramı doğmuştur. Milli kimlik ulusun ve ulus devletin kesişmesinin bir ürünü olup, temelinde daha çok ulusa ait dil, tarih, ortak bir vatan ve kültürün olduğu bir tanınma, farklılık ve aidiyet zeminidir. Milli kimlik sadece aidiyet zemini oluşturmakla kalmamakta bunun yanı sıra her vatandaşın gündelik yaşamını düzene koyan siyasi amaçları ve idari uygulamaları da etkilemektedir. Dolayısıyla milleti kadim bir hedef çevresinde birleştirmek, milli duyguları harekete geçirmek ve kitleleri uyandırmak için diğer bir deyişle millete milli bir kimlik kazandırmak için milli semboller çok sık kullanılmış, bu kapsamda inşa stratejileri geliştirilmiştir. Diğer taraftan küreselleşme olgusunun değiştirmeye başladığı koşullar karşısında ulus devlet ve milli kimliğin akıbetinin ne olacağı tartışılan önemli konulardan biri olmuştur. Bu çalışmada, milli kimliğin etkisini yitireceği hatta ortadan kalkacağına yönelik düşüncelerin aksine, hayatımızın her alanına nüfuz etmiş olan milli kimliğin ve ulus devletin varlığını, belki yeniden yapılanarak ve yeni roller üstlenerek fakat her daim devam ettireceği yönündeki düşünce desteklenecek ve açıklanmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Milli Kimlik, Milliyetçilik, Ulus Devlet, Küreselleşme

ABSTRACT: Identity in the social context, owned by the person depending on the culture, is the most simplest form of the expression and a person's existence. Identity creation effort began to live its the most brilliant period with the emergence of states and the spread of nationalist movement and the concept of national identity was born. National identity is the difference and belonging ground that is the product of the nation state and nation intersection, more on the basis of, a common homeland and the culture of recognition. Nation identity doesn't only create belonging ground, at the same time, affects every citizen's daily life that regulates political targets and administrative practices. So in order to unite the

¹ Bu çalışma Sinem Şahnagil tarafından hazırlanan "Türkiye'de Siyasi Partilerin Milli Kimlik Algısı: AKP, CHP, MHP Örneği" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

* Arş. Gör., Dokuz Eylül Üniversitesi/İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi/Kamu Yönetimi Bölümü, s.sahnagil@gmail.com

nation in the light of autochthonous aims, to mobilise the national feelings and to awaken the masses or in order words to make people gain national identity; national symbols are used frequently and construction strategies are developed within the scope. Globalization phenomenon which begin to change conditions against, it is the most discussed important issues what will be the nation state and the fate of the national identity. In this study, contrary to the opinions, intended for national identity's effect will be lost even be removed will be tried to explain and supported that the national identity's and the nation state's existence of penetrating in every area of our lives, maybe structured again and undertook new roles but always will keep going the direction of thought.

Keywords: National Identity, Nationalism, The Nation State, Globalization.

GİRİŞ

Genel anlamıyla kimlik, bireylerin hayatta var oluş amacını içermekte, yaşama katılma biçimlerini kapsayarak toplum içinde buldukları noktayı ifade etmektedir. Aidiyet temelleri üzerine şekillenen milli kimlik ise "bir olma" zihniyetini içermekte ve kolektif kimliklerin en kapsamlı olanını meydana getirmektedir. Hayatımızın neredeyse her alanına nüfuz etmiş olan milli kimlik, dil, kültür, tarih, kurumlar, gelenekler gibi birçok kulvarda etkisini hissettirmektedir. Öncelikli olarak bir milleti kodlarına ayırabilmek için gerekli kültürel ve milli değerler şeklinde akıllarda beliren milli kimlik, çeşitli inşaat stratejileri ve araçlarla oluşturulmaya çalışılmaktadır. Milli kimliğin oluşturulmasında temel taşlar diyebileceğimiz bu araçlar başta "dil" olmak üzere, milli değerlerin önemli vurgu noktaları olduğu "tarih" ve "kültür" gibi unsurlardır.

Sınırları çizilmiş bir toprak parçası üzerine kurulan sevinçte ve kederde birlikte yol alma isteğine sahip halkların oluşturduğu ulus devletlerin ortaya çıkmasıyla, ulus devletler beraberinde millet olmanın hazzını ve milliyetçilik anlayışının sağlam bağlarını da getirmiştir. Aynı toprak parçasını paylaşan vatan edinen, aynı dil ve kültür çatısında birleşen, ortak bir geçmişe sahip olmakla gururlanan halklar, millet olma yolunda önemli adımlar atmaya başlamıştır. Bu noktada ise toplumu bir arada tutmak için kullanılan mekanizma görevini milliyetçilik üstlenmiş ve bu görevle birlikte milli kimlik olgusu da hayata geçmiştir. Fakat giderek daha görünür hale gelen küreselleşmenin her alana olduğu gibi ulus-devlet ve buna bağlı olarak milli kimlik olgusu üzerinde de etkileri olmuştur. Sınırların belirsizleşmesi durumunu beraberinde getiren küreselleşme ile ulus devlet ve milli kimliğin geleceği, söz konusu olguların tehdit altında kalıp kalmadığı konusunda bazı tartışmalar yaşanmaya başlamıştır. Bu kapsamda yöntem olarak, literatür taraması ile çalışmanın temelini oluşturan kavramlar açıklanacak, öncelikle milli kimlik olgusu üzerine teorik

bir çerçeve çizilmeye çalışılacaktır. Ulus devlet ve milli kimlik oluşumunun tarihsel arka planına değinildikten sonra, milli kimliği oluşturan araçlar ve bu yönde kullanılan semboller açıklanacaktır. Çalışmanın ikinci bölümünde ise küreselleşme sonrası oluşan konjonktür içerisinde ulus devlet ve milli kimliğin yeri, milli kimliğin akıbeti hakkında değerlendirmeler yapılacaktır.

MİLLİ KİMLİK OLGUSU

Milli kimlik, bireyi ve toplumu diğer benzerlerinden ayıran, farklılaştıran özelliklerdir diğer bir deyişle milli kültürün bireysel ve toplumsal planda meydana gelen üslubudur. Kendine -kişiye ve topluma- mahsus oluşlar şeklinde ifade edilebilecek olan bu farklılıklar, yaşama biçimindeki özelliklerdir (Kösoğlu, 2003: 19).

Milli Kimlik, vatan toprağında yani milli bir coğrafyada, tarihsel süreç içerisinde ve tarih aracılığıyla inşa edilen bir olgudur. Bu olgu aynı zamanda temelde ortak dil ve inanç üzerinden oluşturulmaktadır. Bu nedenle tarihin olabildiğince geriye götürülmesi, toplumsal hafızanın yüceltilmesi ve milli coğrafyanın çok fazla 'tezyin' edilmesi, milli kimliğin o derece derin ve zengin bir anlam kazanmasını sağlamaktadır. Dolayısıyla milli kimlik daha sağlam ve köklü bir karakter edinmiş olmaktadır (Çalık, 2009: 19). Smith milli kimliği "kolektif kültürel kimliğin bir türü" (Smith, 2010: 15) olarak tanımlamıştır. Milli kimliği oluşturan temel özellikleri ise "Tarihi bir toprak/ülke, ya da yurt, ortak mitler ve tarihi hafıza, ortak bir kitlesel kamu kültürü, topluluğun bütün fertleri için geçerli ortak yasal hak ve görevler, topluluk fertlerinin ülke üzerinde serbest hareket imkânına sahip oldukları ortak bir ekonomi" şeklinde sıralamıştır (Smith, 2009: 31-32). Milli kimliğin inşasında psikolojik bağın öneme dikkat çeken Connor, tanıma "ait olma duygusunu" dahil etmektedir (Aktaran : Şimşek ve Ilgaz,2007: 194). Giddens ise yine benzer bir tavrıyla milli kimliği tarihsel ve kültürel koşullar sonucu ortaya çıkan psikolojik aidiyet olarak tanımlamıştır (Giddens, 2000). Milli kimliğin, kendine özgü niteliklere sahip bir bütünün kolektif paylaşımı aracılığıyla oluştuğu görüşünde olan Guibernau bu olgunun, üyelerinin kökensel olarak ilişkili olduğu inancı sağladığı ve dinamik bir doğaya sahip olduğunu savunmuştur (Guibernau, 2004: 134). Anderson ise milli kimliği, "olgusal olan ile ideal olanı, değişebilir olan ile ölümsüzü kaynaştıran şey" olarak tanımlamaktadır (Anderson, 2003: 369). Milli kimlik, diğer kimlikleri arka planda bırakan ve modern dünyada giderek yalnızlaşan bireye bir nevi sığınacak liman sağlayan bir olgudur.

Milliyetçilik ile yakından ilgili olan milli kimlik, kökenlerini milliyetçilikten almaktadır. Milliyetçilik, bağımsızlığı kazanmak ve sürdürmek için ihtiyaç duyulan kültür ve siyaset eğilimlerini oluşturmakla birlikte, bir toplumda mil-

li kültürü hâkim kılmayı da içermektedir. Bu kapsamda milletlerin her türlü engele karşı ve kültürel, ekonomik, siyasal her türlü alanda sistemli ve bilinçli bir şekilde kendi değerlerine, çıkarlarına ve kimliklerine sahip çıkmalarıdır (Gökalp, 1997: 12). Temelinde ortaklık duygusu yatan milliyetçilik, somut bir toprağa bağlılığı ve tarihsel geçmişi içermektedir. Aynı zamanda milliyetçilik, ortak tarih bilincine ve amaçlara sahip olan, aynı kültürü paylaşan toplumun üyeleri arasında topluluk bilinci yaratabilen değerleri ifade etmektedir (Domaniç, 1997: 116). Buna bağlı olarak dil, tarih, kültürel değerler, ortak hedefler ve topluma ait semboller milliyetçiliğin temeli için sağlamlaştırıcı etkisi olan unsurlardır ve milli kimliğin yapı taşları arasında yer almaktadırlar.

Aynı atom parçalarından oluşan altını demire dönüştürmek, meşe ağacını çam ağacına dönüştürmek ne derece imkânsızsa, milli karakterleri, psikolojileri-sosyolojileri ve hayat perspektifleri farklı olan milletleri de birbirine dönüştürmek o derece imkânsızdır (Fransız milletini veya İngiliz milletini Türk milletine dönüştürmek gibi). Bu durum, var olan farklılıklardan kimliklerin, kimliklerden milletlerin ve milletlerden de milliyetçiliklerin doğduğuna işaret etmektedir (Yeniçeri, 2005: 41). Milli kimlik, bireylerin sahip olduğu isteklerine ayrılmış, diğer bir deyişle tahsis edilmiş bir kimlik değildir. Zira bireyler, milli kimliğe sonradan dâhil olmazlar tam aksine içine doğarlar. Milli kimlik bir nevi yaşam boyu giyilmeye mecbur kalınan bir kıyafettir denilebilir. Dolayısıyla birey, milli kimliği ile ilgili tercihte bulunmaktan ziyade kabul edip gereklerini yerine getirme durumunda kalmaktadır (Yeniçeri, 2005: 229).

Birey için vazgeçilmez bir parçayı oluşturan milli kimlik, tarihsel bir kategori çerçevesinde ortaya çıkmıştır. Bu kategori ulus devletlerin hayata geçmesidir. Bu dönemde hareket noktası, vatandaş ve ulus devlet kimliklerinin örtüştüğü varsayımı olmuştur.

Milli Kimliğin Geçmişi: Uluslaşma Süreci ve Kimlik Arayışı

Son iki yüzyılın en büyük düşünsel girişimlerinden birini ulusların inşası oluşturmuştur. Milliyetçilik öncesi asırların imparatorluklarında kültürel heterojenlik kural niteliğindeyken, kişilerin kimlikleri için referans noktalarını toplumsal statüleri ve tikellikler açısından zengin, yerel bir cemaate aidiyet oluşturmaktadır. Milli kimliklerin şekil alması ise bu referanslar sistemi düzeninin tamamıyla bozulması anlamına gelmektedir. Uyuşmazlığın hâkim olduğu mekânlarda birlik tesis edilmiş ve sınırlar, kimliklerin üst üste yığıldığı veya süreklilik arz eden mekânlara göre şekil almıştır. Milliyetçilikten önce varlık gösteren kimlikler, bu süreçte yok olmamakla birlikte milli kimliğe tabi ikincil özellikler biçiminde tekrar ifade edilmişleridir (Dieckhoff ve Jaffrelet, 2010: 151-152).

Ulus devlet sürecinin temelleri, 1648 Vestfalya Barışına kadar olan bir zamana götürülebilmekle beraber, siyasal bağlamda ve modern anlamıyla ulus devlet 18.yy'ın ortalarında ortaya çıkmıştır. Bu dönemde sanayileşmenin ön ayak olduğu değişim ve dönüşüm süreci, sınırların ortadan kalkması ve uygarlıklar arasında bütünleşme yaşanmasına neden olmuştur. Fakat aynı zamanda belirli bir toprak parçası üzerinde kurulan ve kader birliği içinde hareket etme isteğinde olan ulus devletler, çok uluslu imparatorlukların yerini almaya başlamıştır (Türkdoğan, 1995: 8). Bu dönemde gelişme gösteren söz konusu dönüşümden ulus terimi de payını almıştır. 18. yüzyıl öncesine kadar siyasi içeriği olmayan bir şekilde soylu topluluğu nitelerken, ulusçuğun ivme kazanmasıyla birlikte bu tarihten sonra halkçı ulusu nitelermeye başlayarak ideolojik bir anlam kazanmıştır (Habermas, 2003: 18-19).

Dolayısıyla 18. yüzyılda meydana gelen gelişmeler var olan siyasal kurumlaşmayı ve süre gelen düzeni önemli derecede etkilemiştir. Egemenlik haklarının kime ait olduğu konusunda ortaya çıkan değişim, diğer bir deyişle egemenlik haklarının monarklardan alınıp millete devredilmesi ve liberal ilkelerin feodal ayrıcalıklar karşısında savunulmaya başlanması ulus devletlerin tarih sahnesine çıkmasını sağlamıştır (Dieckhoff ve Jaffrelot, 2010: 152). İmparatorlukların güç kaybettiği ve izlerinin silinmeye başladığı dönem, ulus devletlerin şekil almaya başladığı dönem ile paralellik göstermiştir. Bu noktadan sonra ulus devletler, uluslar arası normun tam olarak kendisini oluşturmuştur (Anderson, 1995: 129). Ulus devletlerin hayata geçmesiyle beraber, bu sınırlar içinde yaşayan vatandaşlar için milli kimlikleri merkeze yerleşmiştir. Bu döneme kadar etkisini koruyan diğer tüm kimlikleri geride bırakarak en önemli kimlik merkezini oluşturmuştur. Devletlerin tek kimlik altında tüm vatandaşlarını toplama arzu ile birlikte ise, bu amaca yönelik çeşitli araçlar oluşmuştur. Bireylerin ortak bir milli kimlik çatısı altında toplanma aracı olarak milli dil ve kültür kullanılmıştır (Şen, 2004: 133-134). Yine, milli tarih argümanlarının kullanımını da milli kimlik oluşumunda kullanılan araçlar arasında yerini almaktadır.

Milli Kimlik Oluşumunda Kullanılan Araçlar

Milli kimliğin inşasında kullanılan birden fazla yol ve yöntem mevcuttur. Bunlar arasında ulus devletler tarafından kullanılan, milliyetçilik ideolojisi, askerlik, hukuk ve eğitim gibi ulus inşasına hizmet eden araçlar yer almaktadır. Bu süreçte ulus devletler için temel amaç, bireylerin başka gruplardan ziyade kendisine karşı bir bağlılık oluşturmalarını sağlamaktır. Bu strateji aracılığıyla milli kimliğin gelişim göstermesi hedeflenmektedir. Bu çerçevede kullanılan araçların başında “dil” gelmektedir.

Milli yapıyı oluşturma ve daha dayanıklı hale getirme noktasında en önemli etken olan dil, milli yapının sac ayaklarından birini oluşturmaktadır. Bir milleti

yok etmenin yolunun dilini yok etmekten geçtiğine dair güçlü inanış milletlerin diline karşı hassasiyeti artırmış, dil üzerine olan politikaların etkisine güç katmış ve dolayısıyla milli kimlik inşasında dili önemli bir unsur haline getirmiştir.¹

Ulusal inşa sürecinde asıl olan, bir anlamda azınlığın milli kimlik içerisinde homojenleştirilmesi anlamına da gelen, asimilasyondur. Bu amacın en iyi şekilde slogana dökülmüş hali ise, “tek devlet, tek millet ve tek dil”dir. Bu süreçte, diğer dillerin kullanımını geri plana atarak tek bir dilin kullanılmasını sağlayacak yasal düzenlemeler yapılırken, sürecin yürütülmesinde sanayileşmeyle gelen sosyal hareketlilikten yararlanır. Eğitim ve basının süreçteki yeri önemlidir (Kurubaş, 2008: 23-24). Milli kimliğin temel taşıyıcı aracı olan resmi dil, ülke genelinde tüm okullarda ortak programlar ile öğretilmekte ve sistemin değerleri vatandaşlara benimsetilmeye çalışılmaktadır (Akıncı, 2011: 33). Ulus devletinin oluşum sürecinde ortaya çıkan, aynı devlet sınırları içinde aynı dilin konuşulması olgusunun altında, uygulanan dilde tektipleşme politikasının milli kimliğin inşasında kullanılan en etkili politikalarından birini oluşturması yatmaktadır. Bu politika kapsamında, Fransız Devrimi sırasında “Yerel Ağızların Yok Edilmesine ve Fransız Dilinin Evrenselleştirilmesine İlişkin Kanun” çıkarılması (Kırca, 2003: 156) örnek verilebilmektedir. Yine 1930’lu yıllarda Türkçe’nin dünya tarihindeki ilk dillerden biri olduğunu savunan dilbilim teorisi olan “Güneş Dil Teorisi”nin, Türk milletine özgüven aşlamak, kendisine güvenen, inanan ve saygı duyan bir millet bilincinin yaratılması amacıyla geliştirilmesi bu durumun örneklerindedir.

Milli kimliğin inşasında kullanılan araçlardan bir diğeri de milli kültürün oluşturulmasıdır. Söz konusu toplumda var olan kültürel farklılıkların olabildiğince en aza indirilerek veya ortadan kaldırılarak, diğer ulusların kültürleri ile milli kültür arasında yüksek oranda farklılık ortaya koymak, ulus devlet yapılına sürecinde bir gereklilik halini almıştır. Bu politika, tutarlı bir milli kimlik yaratılması için kaçınılmaz olarak görülmüştür (Akıncı, 2011: 26). Dolayısıyla milli bir kültürün oluşturulması, milli kimlik inşa araçlarının hemen hepsini kapsayabilecek bir kapasiteyi barındırmaktadır. Kültürün milli olması, özgün bir kültüre sahip olan toplulukların millet olması sonucunu getirmektedir. Başka bir deyişle, kültür birliği milliyet gerçeğine varlık kazandıran etken olmaktadır denilebilir. Kültür ve millet olma arasındaki sıkı ilişki, bir millete mensup olmanın kültürel bir kimliği ifade ediyor olması sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

¹Ercilasun’a göre, Toplumun, millet olarak yaşayıp devam edebilmesi, resmî dilini yanlışsız kullanabilme becerisine bağlıdır. Eğitim bu sonucu sağlıyorsa millet varlığını devam ettirmekte, sağlamıyorsa milletin çözülmesi kaçınılmaz olmaktadır. Ercilasun, “Ekonomik başarılarla zenginleşmiş fertler, millî dil ve kültür bilinci taşımadıkları takdirde başka devletlerin uydusu, hatta teb’ası olmayı rahatlıkla isteyebilirler; ülkelerinin bölünmesine, uydulaşmasına rahatlıkla razı olabilirler; yabancı bir dil ve kültürü hiç kaygı duymadan kendi dil ve kültürlerinin önüne geçirebilirler.” diyerek dilin bir millet için tutkal fonksiyonu gördüğünü ifade etmiştir (Ercilasun, t.y.).

Tarih duygusu, toplumsal belleğin daima canlı tutulması ve ortak değerler gibi durumlar milli kültürün ve bağlı olarak milli kimliğin oluşturulması için ihtiyaç duyulan noktalardır (Tekinalp, 2005: 77). Bir toplumun kendi kökenlerine karşı duyduğu özlem, her toplumda kendini gösteren arayışlar içinde yer almaktadır. Bu kapsamda milli tarih yazımı, bu özlemlerin dile getirilme yollarından birini oluşturmaktadır (Timur, 1998: 22). Bütün milletler kendi tarihlerinin biricikliğini ortaya koymak, diğer milletlerin tarihinden farklı yönlerini ispatlamak için yadsınamayacak bir emek göstermişlerdir. Söz konusu iddialarını kanıtlamak adına ise genel anlamda milli tarihten yararlanmışlardır. Dolayısıyla, milli tarih ve yazımı, yeni bir millet ve kimlik oluşturulurken başvurulan önemli yollardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Smith'e göre ortak tarih, topluluğun ilerlemesini güçlü bir şekilde devam ettirebilmesi açısından önem arz etmektedir. Bu tarih bünyesinde kahramanlar barındırmalı, tatmin edici bir özellik taşıyarak memnuniyeti sağlamalıdır (Smith, 2002: 50-51). Bu süreçte tarih, milli bir onursal mesele özelliğine bürünmektedir. Toplumlar, atalarının kim olduğu, nereden geldiği ve köklerinin ne kadar eskiye dayandığına dair soruların cevaplarını bularak kim olduklarını öğrenmektedirler (Smith, 2002: 193). Buna bağlı olarak gelenek, inanç ve kurumların hemen hemen hepsinin meşruluğunu büyük oranda eskiye dayanmalarından aldığı düşüncesiyle, çıkarlara uygun bir tarih yazımı aracılığıyla, yaratılacak milletin kökenleri mümkün olduğunca geriye götürülmeye çalışılmaktadır. Çünkü herhangi bir şey tarihsel olarak ne kadar eskiye uzanıyorsa, o ölçüde haklılık ve güç içermektedir. Tarih, insanlara somut bir geçmiş vererek, onların geleceğe yönelik fikir sahibi olmalarında etkili olmaktadır. Geçmişinde çeşitli başarılarla imza atmış bir milletin üyesi olmak, bireylerin onur kaynağı olmakta, kendilerine duydukları güveni artırarak geleceğe daha umutla bakmalarını sağlamaktadır. Bir topluluk için milli kimliğini korumanın ve yeniden üretmenin yolu tarihini bilmekten geçmektedir (Akıncı, 2011: 42). Diğer bir deyişle, hep korunan şanlı bir tarih, sahip olunan yenilmez atalar ve kutsallık atfedilen tarihi mekânlar söz konusu milletin üyeleri için aidiyet duygusunu güçlendirmektedir. Dolayısıyla tarihi söylemler milli kimlik inşasında önemli bir noktayı oluşturmaktadır.

Ötekinin farklılığına vurgunun önemli bir noktayı meydana getirdiği milli kimlik oluşumunda, bu rolü üstlenen önemli araçlardan birisi de "sosyal medya"dır. Milliyetçi söylemlerin oluşmasında medya, etkisini doğrudan veya dolaylı şekilde gösterme yoluna gitmektedir. "Öteki" tanımı, medyanın gündelik toplumsal ve olağanlaşmış söylemleri üzerinden yapılmaktadır. Toplumsal pratikler sonrasında ise, karşıtlık ve kutuplaşma eksenini bu ötekiler üzerinden oluşmaya başlamaktadır (Çoban, 2009). Sosyal medya üzerinden inşa edilen milliyetçilik, milli kimliğin etkisini geniş kitlelere ulaştırması için yeni bir çerçeveye oluşturmaktadır. Bu kapsamda meydana gelen milli kimlik, devamlılığı

temsil eden bir güç olarak mitleri ve sembolleri barındırmaktadır, söz konusu sembollere ve mitlere yönelik farkındalığı artırmaktadır (Akdemir, t.y: 7). Örnek vermek gerekirse, en çok kullanılan sosyal medya araçlarından olan Facebook üzerine ABD’de yapılan bir araştırmada, Facebook milliyetçiliği isimli bir anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda, 98 kişiye milliyetçi ve vatansever bir profil çizen sayfa davetleri gönderilmiştir. Katılımcıların sadece yüzde 4’ü bu istekleri geri çevirmiş, yarısından fazlası ise bu sayfalar üzerinden diğer insanlarla rekabet etmeye başlamıştır (Vangeli, 2009: 10). Yine, Türkiye’de son yıllarda meydana gelen kitlesel hareketlerde sosyal medya oldukça aktif şekilde kullanılmıştır. Örneğin, devlet kurumlarının tabelalarından TC ibaresinin kaldırılması yönünde ifadelerin ortaya atılması, toplumda ciddi bir paniğe yol açmıştır. Toplumun birçok kesimi, sahip oldukları değerlerin tehlike altında olduğu duygusuyla hareket etmiş, bu durum Facebook hesaplarında bireysel başlayan ancak kitlelere yayılan, isimlerinin önüne “TC” ifadesi koyma şeklinde bir tepkiyle sonuçlanmıştır. Toplum sahip oldukları ve kendilerine öğretilen bazı değer ve doğruların devamı ile ilgili korkuya kapılmış, ahlaki panik kavramı yerini bulmuştur. Türkiye’de yaklaşık 34 milyon Facebook kullanıcısının 9 milyonu bu şekilde bir davranış sergilemiştir (Tokan Şenol, 2014: 282-283). Sosyal medya kullanıcılarının milli değerleri, aynı zamanda dokunulmazları arasında Mustafa Kemal Atatürk, Türk Bayrağı, İstiklal Marşı, Türklük olguları yer almaktadır. Paylaşımlar, bu değerlerinin kutsallığı ve eleştirilere karşı yaptıkları yorumları içermektedir. Destansılaştırmak, sahip çıkmak, yüceltmek gibi refleksler geliştirilmiştir (Tokan Şenol, 2014: 296). Yine, araçların yanı sıra milli kimliğin güçlendirilmesi ve etkisinin devamı için çeşitli simgeler kullanılmakta, gelenekler süre gelmektedir.

Milli Kimlikle İlgili Simgeler ve Ritüellerin Etkileri

Milliyetçilik bir yönüyle, milli kimliğin yeniden üretilmesi noktasında hitap ettiği üyeler arasındaki benzerliğe vurgu yaptığı kadar aynı zamanda öteki’nin farklılığına da vurgu yapmaktadır. Simgeler ve ritüeller ise milli kimliğin yaratılma ve yeniden üretilme sürecinde belirleyici unsurları oluşturmaktadır.

En basit şekilde simgeler, içerdiği anlamın sadece topluluğun geleneklerini ve kodlarını bilenler tarafından fark edilebileceği işaretler, kelimeler ya da nesnelere. Bu kapsamda, yalnız kendisini tanıyanlar için bir önem ve değere sahip olan simgeler, bu özelliğinden dolayı biz ve öteki arasında bir ayırım yapılabilmesini sağlamaktadırlar. Böylece bireylerin mensubu oldukları topluluğa karşı aidiyetinin güçlenmesini, bilinç ve duyarlılıklarının pekiştirilmesini mümkün kılmaktadırlar (Gökalp, 2007: 291). İçinde bulunduğumuz dünyanın büyük bir bölümünü semboller ve seremoniler oluşturmaktadır. Hemen hemen hepsi de tarihi bir kültüre sahip bireylerce ortak bir şekilde paylaşılmaktadır.

makta ve gelenek, üslup, davranış ve duyuş tarzlarını meydana getirmektedir. Bunlar halk kahramanlarından milli gezi mekânlarına, mimari üsluptan kent planlarına, sanat ve zanaatlara kadar çok geniş bir çerçeveyi oluşturmaktadır. Eğitim tarzları, yasal düzen gibi daha üstü saklı olanlar kadar marşlar, bayraklar, müzeler, anıtlar, şehitlerin anıldığı törenler, halk adetleri gibi millete ait olan daha gün yüzünde özellikleri de içermektedir (Smith, 2009: 126). Bu kapsamda, kahramanlık atfedilen Türk milletinin sayısız zorluklara göğüs gerdiği dönemin simgesi olan İstiklal Marşı ve Mehmet Akif Ersoy üzerine her yıl düzenlenen anma ve yıldönümü programları; sokaklar, caddeler, mahalleler yanında yeni inşa edilen yapılara Fatih Sultan Mehmet, Yavuz Sultan Selim, Cumhuriyet, Misakı Milli, Atatürk gibi millet için gurur timsali şahsiyet ve olayların isminin verilmesi; her yıl kutlanan 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı, 23 Nisan Ulusal Egemenlik Bayramı gibi milli bayramlar, milli kimlik ile ilgili ritüel ve simgelerin günlük yaşama sirayet etmiş örneklerini oluşturmaktadır. Yine, İskoçya'da 1500'lü yıllara dayanan ve günümüzde hala devam eden etek (kelt) giyme geleneği, Fransız Devrimi'nin başlangıcı olarak sayılan ve Fransa için milli bir gurur kaynağı olan 14 Temmuz Bastille Baskını yıldönümünün milli bayram olarak kutlanması, İngiltere'de yıllardır süre gelen taç giyme törenleri gibi ritüeller milli kimliği temsil eden noktalardır. Bilig'e göre, bir milletin üyelerinin, milletini ve tarihini topluca anımsadıkları ve andıkları bağımsızlık günü geçit törenleri, taç giyme törenleri vasıtasıyla millet olma durumu işaretlenmiş olmakta ve yılın geri kalan kısmı boyunca millet olma hatırdı kalmaktadır (Billig, 2002: 57).

Belli bir toplumsal geçmişe sahip ve kültürel seviyeleri farklı bireylerin milliyetçilik aracılığıyla herhangi bir zorlamaya gerek kalmadan bir noktada buluşabilmesini sağlayan şey simgelerin yeteneğidir. Simgeler bir toplum için, farklılıkların göz ardı edilmesi sağlayarak benzer ve ortak olanı öne çıkarmaktadır. Bir grup duygusu yaratan simgeler sayesinde insanlar topluluklarını simgesel bir şekilde oluşturmakta ve bunu kimliklerinin başvuru noktalarına dönüştürmektedirler. Smith'e göre marş, kutlama, bayrak ve anıt gibi simgelerle topluluğun üyelerine kültürel yakınlıkları ve ortak mirasları hatırlatılmakta, bu sayede milli kimlik ve aidiyet duyguları güçlendirilmektedir. "Ulus, engelleri aşmaya, meşakkatleri göğüslemeye muktedir 'iman teknesi' bir grup haline getirilmektedir." (Smith, 2009: 35). Milli tarihteki dönüm noktaları adına törenler, kutlamalar düzenlenmesi, bayram etkinlikleri, milli değerleri içeren birlik ve beraberlik temalı reklam uygulamaları yine ulusun muktedirliğine hizmet etmektedir.

Milli simgeler, ritüeller ve törenler milliyetçiliğin yanı sıra milli kimliğin de en etkili ve devamlılık arz eden yanlarını meydana getirmektedir. Milliyetçiliğin temel kavramları, simgeler sayesinde soyut bir ideoloji öğretileri olmaktan çıkarak,

topluluğu topyekûn harekete geçirebilecek ve tepkiler uyandıran somut kavramlara dönüşmektedir. Tüm üyeler simgeler, seremoniler ve ritüeller aracılığıyla topluluğun duygularına ve değerlerine katılmakta, yaşamının bir parçası haline gelmektedir ve bu sayede kendisini milletine ve milli kimliğine adamaktadır.

KÜRESELLEŞME VE MİLLİ KİMLİĞİN GELECEĞİ ÜZERİNE

Küreselleşme, ülkeler arasında, dünya çapında yaygın olan ekonomik ilişki örneklerinin gelişmesi; birçok açıdan küresel bütünleşmenin, entegrasyon ve dayanışmanın artmasıdır (Parlak, 2011: 273). Küreselleşmeyle birlikte sosyal, kültürel, ekonomik siyasal gibi çok çeşitli alanlarda ortaya çıkan hızlı değişim ve etkileşim, her alanda olduğu gibi ulus devlet ve bağlı olarak milli kimlik olgusu üzerinde de kendisini göstermiştir. Küreselleşmenin beraberinde getirdiği sınırların belirsizleşmesi durumu, milli kimlik ve ulus devletin akıbeti hakkında çeşitli tartışmalara sebep olmuştur.

Drache'nin de ifade ettiği gibi, yeni dünya düzeninin oluşmaya başlamasıyla farklı bir boyut kazanan tüm kavramlar gibi devlet politikası kavramının da yeni bir ölçekte açıklanması gerekliliği doğmuştur. Sadece kendi sınırları içerisinde kalan bir devlet yapılanmasının artık mümkün olamayacağı görüşüyle, geleneksel devlet modelinin sona erdiği savunulmuştur. Bu görüşe göre küreselleşme kendine has özellikleri, form ve kurumlarıyla kendi devletini oluşturmaya başlamıştır (Aktaran; Cebeci,2008: 27).

Tüm dünya gibi Türkiye de küreselleşme rüzgârından payını düşeni almıştır. Bu çerçevede Türkiye'de toplum düzeyinde genel olarak küreselleşmenin iki haline tekabül eden iki duygu yaşanmıştır. Bunlardan ilki sembolik olarak başlangıç noktasını 68 hareketinde bulan, postmodern ve düşünümsel gibi özelliklerle tanımlanabilecek küreselleşmedir. Bu küreselleşme etkileşime ve dönüşüme açık, çok boyutlu olan, kültürün ve kültürler arası hareketin ön plana çıktığı, dikey otoriteleri içeren modernite kurumlarından ziyade yatay bir dinamik içeren küreselleşmeyi ifade etmektedir. Bunun yanı sıra, sürekli değişimi, radikalleşmeyi, bireyin çıkarların boyunduruğundan kurtulmasını, duyguyu, kültürü keşfetmesini içermektedir. Bu durum, Fukuyama'ya aceleci bir şekilde "tarih bitti" dedirten "yumuşak küreselleşme" sürecidir (Kentel, vd., 2009: 26). Hâlbuki tarihin bitmesi bir yana aksine, kadın hareketleri, çevre hareketleri gibi yeni toplumsal kimlik ve hareketlerle değişimin aktörleri çoğalmış ve daha geniş bir demokrasiye kapı aralanmıştır. Bu süreç yeni ve küresel modernite olarak tanımlanabilmektedir (Kentel, vd., 2009: 27).

Jameson'a göre bir başka boyut diğer bir deyişle başka bir küreselleşme daha vardır. "Sert küreselleşme" olarak tanımlanabilecek olan bu küreselleşmede bir tarafta kapitalizm tarafından uluslararası düzeyde tesis edilen hegemon-

ya ve tahakküm diğer tarafta ise keskin kutuplaşmalar yer almaktadır. Sözü edilen durum, yaşam tarzı olarak tüketimi belirleyen, her türlü denetim mekanizmasıyla bireyleri parçası haline getiren, özel baskı araçlarına ihtiyaç duymayan kapitalizmin küreselleşmesidir. Bu, kültür ve ekonomi endüstrilerinin birbirine karıştığı, farklı kültürlerin sermayenin çokuluslu şirketlerine bağımlı kılındığı, büyük bir güce sahip olan küreselleşmedir (Jameson, 1998). Riskleri, güvensizliği artıran ve kime ait olduğu belli olmayan bu harekete karşı direnci geliştirmek neredeyse imkânsız bir hal almıştır. Buna bağlı olarak hissedilen çaresizliği ve huzursuzluğu aşmak için içe, cemaate kapanma yoluna gidilmiş, kendinden olmayan yani “biz” olmayan herkes, “öteki” sayılmıştır. Bu küreselleşmeyle birlikte Huntington’ın ileri sürdüğü medeniyetler çatışmasının önlenemez olduğu iddia edilebilmiştir. Toplumsal olan dilini kaybetmiş, dilsizliğe karşı çareler aranırken ortaya en önemli sonuç olarak milliyetçilikler çıkmıştır. Bir tarafta küreselleşmenin sağladığı olanaklar ve ulusal sınırları aşan yeni arayışlar ön plana çıkarken, diğer tarafta dünya genelinde kutuplaşmaları içeren ve savaş mantığı içinde değerlendirilebilecek söylemler de beslenmiştir (Kentel, vd.,2009: 28).

Küreselleşme, sosyo-politik açıdan bakıldığında ulus birliğine zarar vermekle birlikte, meydana getirdiği gelişmeler ulus birliğinin kolaylıkla oluşturulması ve korunması noktasında çeşitli mekanizmalar sağlamaktadır. Yeni iletişim ve bilişim teknolojileri uluslara, gelecek için hayal kurmanın daha etkin yollarını göstermektedir. Küreselleşmeyle paralel şekilde gelişen homojenleşme-ayrışma, bütünleşme-parçalanma gibi paradokslar ulus devlet içinde kaçınılmaz olmuştur. Yani, ulusal sınırlara daha az dikkat ederek, sınırlardan daha az etkilenerek yaşayan insan sayısı artarken ve sermaye birikimi giderek daha esnek ve küresel bir özellik kazanırken, bunun aksine büyük ulus devletler sınırlarını daha çok kapatmakta, kadim vatandaşlarını birleştirmeye çalışmaktadırlar. Ayrıca kendilerini ulus devlet olarak yapılandırma sürecine giren, daha küçük teritoryal birimlerle karşılaşmaktadır. Ulus devletlerin zayıflamasının göstergesi olarak değerlendirilen etnik temelli ulusçu hareketler incelendiğinde de, çoğu zaman bu hareketlerin ulusçuluğun bir sonraki aşaması olarak ele alınabilecekleri ya da yine ulus devlet içerisinde mücadele eden çıkar grupları olarak nitelendirilebilecekleri görülmektedir. Dolayısıyla ulus devlet yapısı hala bir topluluğun çıkarlarını dile getirmek ve korumak için başvurabileceği en etkin araç olmayı sürdürmektedir (Koyuncu, 2014: 18-19). Milliyetçilik; milli tutum, davranış ve duygu kapsamında geçmişi oldukça eskiye uzanan bir kavram olarak, siyasi ve ideolojik hareket olma özelliği ile modern dönemin bir olgusudur. Dünya sisteminin ulus esaslı düzen kazanması sürecinde milliyetçilik başrolü oynamıştır denilebilir. Yine, ulus devlet modelinin siyasi bir örgütlenme biçimi olarak tarih sahnesine çıkıp evrensel bir özellik

kazanmasında ve ardından yaşanan uluslaşma dönemlerinde milliyetçiliğin rolü yadsınamaz. Milliyetçiliğin küreselleşmenin karşısında yer alan bir tavır sergilemesine ise, küreselleşme ile ulusal değer, düşünce ve kurumlar üzerinde meydana gelen değişim ve baskı neden olmuştur. Milliyetçi duygu ve düşünceler dünyanın geniş alanlarında hızla yükselmiştir. Milli egemenlik, milli kimlik ve ülkesel bütünlük gibi esaslar ise yeniden bir yapılanma yaşanmakla birlikte siyasi ve sosyal kurumsallaşmalar olarak önemini ve varlığını devam ettirmiştir (Kasımoğlu, 2013: 161).

Küreselleşmenin akılcı davranabilen, ekonomik ve teknolojik güce sahip toplumlar için, milli çıkarların daha kolay gerçekleştirilmesi ve daha işlevsel bir ulus devlet modeli oluşturulması adına olanaklar sağladığı görülmektedir. Bu öngörüğü güçlendiren şey ise, dünya genelinde yükselişe geçen milliyetçiliğin, ABD ve Avrupa Birliği ülkelerinde de son zamanlarda kendisini fazlaca göstermesi ve dış politika kararlarında milliyetçi tutumların etkisinin görülmeye başlaması olmuştur. İngiltere'nin "brexit" kararıyla uzun yıllar süren AB birlikteliğine son verme girişimi, ABD'de yapılan başkanlık seçimleri sonucu milliyetçi söylemleriyle öne çıkan Donald Trump'ın başkanlık koltuğuna oturması milliyetçiliğin etkisini fark ettirdiği örneklerdendir. Bu kapsamda Şahin'e göre, ülkelerin milli çıkar temelli politikalarını terk etmelerini gerektirecek süreçlerin olmaması, ulus yerine ikame edilecek bir meşruiyet zemininin oluşması ve bütün ülkelerde halkın büyük çoğunluğunun öncelikle kendi ülkesinin çıkarlarını düşünmesi gibi noktalar bu konuda önemli dayanak noktalarını ifade etmektedir (Şahin, 2009: 169).

Çok boyutlu, karmaşık bir yapıda olan ve bir yönüyle yeni sorun alanlarını barındıran küreselleşme sürecinde devletler, gerek işlevselliklerini sürdürmek gerekse egemenlik alanlarında kontrolü tam olarak tesis etmek gibi amaçlarla uluslararası anlaşmalara yönelmektedir. Şahin'e göre, dış otoritelerin ulus devletlerden egemenlik devralmaları ve iç egemenlik süreci içinde bulunmaları "vestfalyan egemenliğin"²² hukuksal açıdan geçerliliğini yitirdiği anlamına gelebilmektedir. Bu gelişme milli egemenliğinde, uluslararası düzende oluşan yeni dengeye göre tekrar tanımlanmasını gerekli kılmaktadır. Ayrıca ulus devletlerin sahip oldukları yetki, meşruiyet ve özerklik yıpranmaya uğramaktadır (Şahin, 2009: 198). Ulus devletin egemen olma konusunda eskisi kadar etkili olmadığına göstergesi sayılabilecek olan Vestfalyan egemenliğin terk edildiğine dair görüş, aslında içerisinde ulus devletin varlığını sürdüreceğine dikkati çeken birçok noktayı da barındırmaktadır (İskenderoğlu, 2001). Uluslararası kurumlarla gerçekleştirilen egemenlik devirlerinin feragat yani transfer niteliğinde olmaktan ziyade devretme yani delege etme şeklinde oluşu bunların başında

²² Dış aktörlerin iç otorite yapılanmasına müdahale edememesi

gelmektedir. Güçlü uluslararası kuruluşlar arasında yer alan Birleşmiş Milletler, Dünya Ticaret Örgütü, IMF, Dünya Bankası gibi kuruluşlar, sayıca az olmakla birlikte devletler üstü bir yapıdan ziyade devletlerarası bir yapıya sahip bulunmaktadır. Dolayısıyla egemenlik yetkileri bu kuruluşlara, belirli bir süre için ve anlaşmalarla belirlenen alanlarda devredilmektedir (Güran, 2005). Uluslararası hukuk devletlere, uygun gördükleri zamanda uluslararası örgütten ayrılma, devredilen yetkileri geri alma, söz konusu örgütlerde kendilerinin katılmadığı fakat oy çokluğu ile kabul edilen kararları uygulamaya geçirmeme hakkını sağlamaktadır. Savunma ve güvenlik gibi alanlarda ise ortak bir askeri pakt söz konusu olsa dahi devletlerin bu konularda yetkilerini devretmediği ya da paylaşımına sunmadığını belirtmek gerekmektedir (Şahin, 2009: 199). Bazı konu ve alanlarda özerk davranabilen uluslararası resmi örgütler veya diğer aktörler, milli egemenlik alanı içinde ancak devletlerin izin verdiği oranda bulunabilmektedir. Dolayısıyla vestfalyan egemenliğin hukuken ortadan kalkması, diğer aktörlere nazaran daha fazla özerkliği olan ve uluslararası sistemin bir aktörü olarak ulus devletin konumunda çok fazla bir değişiklik yapmamıştır. Diledikleri zaman bu otoriteleri sona erdirmeye yetkisi olan ulus devletler, kendilerine ait bu yetkileri kullanma aşamasında hiçbir uluslararası örgütten yetki ya da izin almak mecburiyetinde değildir (Güran, 2005). İç savaş, büyük ekonomik krizler gibi olağanüstü durumlar haricinde hiçbir devlet, herhangi bir uluslararası kuruma, üyeleri dışarıdan atanan ve kontrol edilen otorite yapıları kurma fırsatı vermemektedir. Yine, zor kullanma hakkı ve meşru şiddet araçlarının tekeli bütün ülkelerde, ülke sınırları içerisinde yalnızca siyasi iktidara aittir. Üye devletin egemenlik yetkilerinin bir bölümünü süresiz olarak birlik kurumları lehine devrettiği veya icrasından vazgeçtiği Avrupa Birliği hukuk düzeninde dahi birlik kurumlarına süresiz transfer edilen yetki sadece konu ile alakalı alanlarda ve belirli sınırlar içinde olmaktadır (Şahin, 2009: 199).

Uluslar üstü siyasi bir yapılanma iddiasında olan Avrupa Birliği'nin bu amacının sekteye uğrayacağına dair görüşler mevcuttur. Bunun önemli bir göstergesi olarak, "Avrupalılık" kimliğini yaratma çabalarının milli kimliklerin gölgesinde kalmış olması gösterilebilir. 1997 Amsterdam Zirvesi sonrası hızlandırılan ve üye ülkelerin milli kimliklerini zamanla bir alt kimlik düzeyine indirgeyerek belirleyici ve tek bir Avrupalılık kimliği oluşturma hedefi, milli kimliğe bağlılığı aşamamış gibi görünmektedir. Uluslar üstü bir kimlik için sistemli politikalar uygulayan Avrupa Birliği sınırları içinde milli kimliklere olan bağlılık artmakta, Avrupalılık kimliği noktasında bir ilerleme kaydedilmemektedir. Avrupa Birliği üyesi halkların Avrupa Birliği hakkındaki görüşlerinin ölçülmesine yönelik olan Eurobarometer kamuoyu araştırmalarına göre, kendini sadece Avrupalı hissedenlerin 1992'de %4 olan oranı, 2004'te de %4'tür. AB ülkelerinde kendisini sadece milli kimliği ile (Alman, Fransız gibi.) ifade eden-

lerin oranı ise 1992’de %38 iken 2004’te %44’e yükselmiştir (Şahin, 2009: 284). 150-200 yıl gibi çok uzun bir sürede milli kimliğini oturtan ve ulus kavramı tamamıyla benimsemiş, özümsemiş başta Fransa, İspanya, İngiltere, Almanya ve İtalya olmak üzere Avrupa Birliği ülkelerinin çoğu milli kimliklerinden vazgeçme taraftarı değildir. Kimlik politikası, oluşan tepkilerinde etkisiyle ortak Avrupalılık değerleri ve sınırlı vatandaşlık haklarıyla biçimlendirilerek, birliğin güç unsuru olarak kalmasını sağlamak için bir üst Avrupa Birliği kimliği çerçevesiyle sınırlı tutulmaktadır (Türkdoğan, 2004: 5). Türk halkının ise sadece %28’i Türkiye’nin AB üyeliğinin “iyi” olduğunu düşünürken, AB üyeliğinin “kötü” olduğuna inanların oranı %39’dur. Benzer şekilde Türk halkının sadece %36’sı AB üyeliğinin ülkeye yarar sağlayacağına inanırken, %54’ü üyeliğin Türkiye’ye fayda sağlamayacağı görüşündedir (Eurobarometer, t.y).

Bir kültürün kaynağını dil, gelenek, adet ve değer gibi dış müdahalelerden kolaylıkla etkilenmeyen ve değişimleri bir o kadar zor olan, iman yönü ağır basan duygusal öğeler oluşturmaktadır. Bir tepki merkezi olarak kültürel koruyucu rolünü de üstlenebilmeleri ise en önemli noktayı meydana getirmektedir. Bu açılardan dil, değer hükümleri, gelenekler gibi unsurlar “Kültürün Çekirdeği” veya kuvvetli(sert) yönü olarak değerlendirilebilmektedir (Şahin, 2009: 226). Ekonomik ve teknolojik gelişmelerin aksine toplumların, sosyal ilişkiler açısından farklılıklarını koruması, batılı değerlerin çevre ülkelerde uyuma bağlı tutularak, melezleştirilerek kabulü (Bozkurt, 1997: 24), yerel değerlerde, yabancı kültürün yoğun etkisinin hissedilmesi sonucu meydana gelen canlanmalar, diğer kültürlerin etki alanlarının ne kadar geniş olursa olsun yüzeyde kaldığını göstermektedir. Başka bir deyişle, herhangi bir kültürün etki olanakları ne derece çoğalsın çoğalsın çekirdek kültür, milli kültürdeki söz konusu değişimi kültürün zayıf taraflarında tutmaktadır. Milli kültüre sızan yabancı unsurları milli bünyeye uyum sağlamaya mecbur bırakarak kültürel etkileşimin sınırları çizmektedir. Yine milli kültür dışına çıkışın belli bir kesimde göze çarpması ve kriz anlarında bu kesimlerde milliyetçi tavırların gelişmesi çekirdek kültürün değişime direnen yapısına bağlanabilir (Şahin, 2009: 226).

Günümüzde kılık kıyafet, güzel sanatlar, beslenme şekli, müzik gibi küresel kitle kültürünün etkisinde kalan unsurlar, kültürün yumuşak öğelerini oluşturmaktadır. Bu unsurlara dışardan bir müdahale veya etkilenme tarihin hemen her döneminde söz konusu olduğundan bu gelişme olağan karşılanmalıdır (Huntington, 1997: 117). Bu kapsamda Batı dışı toplumlar küresel kitle kültürü aracılığıyla gevşek kültürel unsurları almakta, değerler ve inanç üzerinde derin denilebilecek bir etki oluşmamaktadır. Sözü edilen kültürel türdeşlik, insanların hayatlarını kökünden değiştirecek bir özelliğe sahip olmamanın yanı sıra yüzeyel bir nitelikte kalmaktadır. Küresel kültür kodlarının tüketim kaynaklı olan ve

ticari tarafı ağır basan bir gelişme olduğu, küresel kitle kültürünün vazgeçilmez parçasını oluşturan dev reklam sektörü de göz önüne alındığında daha iyi anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, oluşan yüzeysel gelişmenin, milli aidiyet ve değerleri geri planda bırakması gibi olasılık söz konusu olmayacaktır. İnsanların İngilizce öğrenme çabalarının arkasında Shakespeare' e olan sevgileri, İngiliz devletine olan hayranlık ve bağlılıkları değil, iş bulma, kariyer edinme kaygıları yatmaktadır. Benzer şekilde, Hollywood yapımı filmlerin takipçisi olup, Blue Jean giyen insanların, hamburgercide toplanarak Amerikan karşıtı gösteriler planlamaları dünya için artık normal bir durum halini almıştır (Şahin, 2009: 227). Popüler kültür unsurlarının çekirdek kültür karşısındaki etkisizliği, radikallerin milli kültürlerin silinerek ya da ikinci plana gerileyerek küresel bir kültür doğacağı iddialarının pek gerçekçi olmadığına işaret etmektedir. Milli kültürlerin, kitle kültürü temelinde bir nebze Amerikanlaştığı bir süreç yaşandığını belirtmekle birlikte, küreselleşme sürecinin her aşamasında yaşanan abartmanın bu konuda da gerçekleştiğini söylemek mümkündür (Hungtington, 1997: 109). Günümüzde milli kimlik ve duyguların gücünü koruyor olması, kolektif bir kimlikle kendisini tanımlamanın insan doğasından kaynaklanan bir ihtiyaç oluşu, popüler kültürün milli kültürlerle sadece açılım kazandırabilmesi gibi gelişmeler, bir tehdit olarak nitelendirilecekse küresel kitle kültürünün abartılmaması gereken bir unsur olduğunu göstermektedir (Şahin, 2009: 228).

Günümüzde, ülkelerin hiçbirinde milli kimlik ve kültür politikalarından vazgeçme yönünde bir eğilim söz konusu değildir. Aksine giderek artan çabaların çoğu, milli kültür ve değerlerin korunması için sarf edilmektedir. Amerika dünyanın en büyük hegomonik gücü olarak son zamanlarda, temelinde milli kültür ve kimlik vurgusu olan bir ulus devlet hamlesi içindedir. Benzer çıkışlara, dünyanın önde gelen İngiltere, Fransa, Rusya, Almanya, İtalya gibi ülkelerinde de rastlanmak mümkündür. AB ise, üye ülkelerin milli kimlik, kültür ve sembollerinden vazgeçmemesi, ödün vermemesi nedeniyle büyük krizlerle karşı karşıyadır. Küresel kader birliği adında bir mefhumun olmayışının anlaşılması, her an yaşanan adaletsizlik duygusu, küreselleşmenin getirdiği avantajların ülkeler tarafından egemenlikleri doğrultusunda acımasızca kullanılması ve güvensizliğin artması sonucunda milli ve manevi alanı sığınak olarak görüp yüceleştirme gibi durumlar birey ve toplum hareketlerinde bariz etkiler meydana getirmektedir (Şahin, 2009: 229).

Son söz olarak, yaşananların milli aidiyet bağlarını sembolik kılacak bir küresel kültür öngörüsünü desteklemekten uzak olduğu ifade edilmelidir. Göstergelerin tamamı hiçbir toplumun, sahibi olmadığı, kendisinden parçalar taşımayan bir değerler dünyasının olamayacağı gerçeğinin geçerliliğini sürdüreceğini göstermektedir. Dünya genel olarak farklılıklar üzerine kurulmuş

şekilde dönmeye devam etmektedir. Her toplum sahip olduğu kültürü koruyarak fakat bunu yaparken evrensel olanla daha sıkı ilişkiler içinde bulunarak meşruiyetini sürdürmektedir. Evrenselciliğin kültürel anlamda, bu zamana kadar süregeldiği gibi aynı norm ve değerlerin farklı kültürler içinde yaşaması biçiminde devam edebileceği söylenebilir (Bilgin, 1999: 158).

“Şüphesiz, küreselleşme olarak adlandırdığımız olgu, ulus-devletle ilgili olan kimlik politikalarını etkileyen ve ona meydan okuyan karmaşık bir değişimler serisidir” (Marden, 1997: 39). Fakat söz konusu değişimin ulus devlet ve milli kimliği yok ettiğini söylemek zordur. Diğer bir deyişle, “milliyetçiliğin ve ulus devletin ölümüne şahit oluyoruz” gibi görüşler erken ve büyük ölçüde eksik görüşlerdir. Gerçekte, çağdaş dünyanın haritasına bakıldığında milliyetçiliğin, gücü ve politik bilinci elinde tuttuğu görülmektedir (Marden, 1997: 39).

SONUÇ

Birey ve toplumun hem birbirine hem de ötekine yönelik geçmişten geleceğe tüm zamanların bilgisi için bir kaynak niteliği taşıyan ve birbirinden farklı argümanlarla oluşturulan ortak kimlik, kaynak olma özelliğini ulus olmanın temelinde yer alan, paylaşılan bir kader ve tarih duygusunu sağlayacak biçimde gerçekleştirir. Ulusal alanın sembolik olarak birlikteliğini ve kader ortaklığını gösteren ulusal anma ve kutlama törenleri, eğitim gibi farklı ritüeller aracılığıyla birey, söz konusu bilgiyi toplumsallaşma süreci içinde edinmektedir. Düşlenen ulusun soyut çerçevesi, paylaşılan bu ortak kimlik ile çizilmektedir. Bu yüzden milli kimlik önemli bir değer arz etmektedir.

Yerleşmiş bir milli bilinç sağlanması ve benimsenmiş bir üst kültür, milli kimlik denildiğinde ifade edilmek istenen öncelikli noktalardan bazılarını oluşturmaktadır. Tarihsel süreçte grup aidiyetlerinin zamanla silinmesi sonucu meydana gelen ve bir kriz halini alan kimlik ve bütünleşme sorununa ulus devlet, milli kimlik olgusu ile yanıt vermiştir. Ulus devlet yapılanmasında öncelikli unsuru oluşturan ulusun, siyasi bir inşa sürecine ihtiyaç duyması milli kimlik ve kültürün önemini daha da artırmıştır.

Bireylerin, toplumların ulus kaynağında birleşmesini sağlayan temel ideoloji ise milliyetçilik olmuştur. Ulus devlet modelinin inşası ve uluslaşma sürecinde büyük rol üstlenen milliyetçilik, ulus temelli toplumsal yapılanmanın siyasi boyutunun oluşturulmasına önemli katkılarda bulunmuştur. Siyasi ve idari birlik, bütünlük, milli egemenlik ve milli kimlik gibi daha birçok yaklaşım kaynağını milliyetçilikten almışlardır. Yeniçeri’ye göre, önemini aile anlayışından, toplumların elde ettiği kültürden ve daha önemlisi tarihten alan milliyet duygusunun yerine ikame edilecek daha etkili bir duygu ortaya çıkmadıkça, toplumun üyeleri için milli bilincin değersizleştirilmesi veya önemsizleştiril-

mesi mümkün değildir. İlk bağlılığı ailesine olan birey, daha sonra ecdadına ve milliyetine olan bağlılığını pekiştirmektedir. Dolayısıyla aile varlığını koruduğu sürece millet ve milliyetçilik duygusu da varlığını sürdürecektir (Yeniçeri, 2005: 38-39). Milliyetçilik bünyesinde, ortak bir dile, bir vatana, geleneklere, ideallere ve değerlere bağlı olma duygusunu barındırmaktadır. Aynı zamanda bir milletin, kendisini diğer milletlerden farklı kılan simgeler ile özdeş hale gelmesidir. Tarihin her döneminde olduğu gibi, böyle bir kimliğe yönelme günümüzde de halkı canlandırma gücüne sahiptir. Bu kapsamda milli marşlar, bayraklar, anıtlar, başkentler, tarihteki zaferler ve kahramanlar, milli bayramlar gibi sembolizm değerleri, bireylerin kendilerini milletle özdeşleştirme seviyesini artırmak adına kimlik politikalarında kullanılmaktadır. Genel çerçeveye bakıldığında ise, milli kimliğin oluşturulmasında kullanılan ve temel öğeleri oluşturan kriterler dil, tarih ve kültür birikimidir.

Küreselleşme rüzgârının esmesiyle beraber hem anlam hem de uygulamada temsil ettiği unsurlar bakımından ulus devlet, bir takım değişim ve dönüşümle yüz yüze kalmıştır. Kalıplaşmış sınırlar küreselleşmeyle birlikte keskin çizgilerini geride bırakmaya başlamıştır. Toplumlar artık sınırların yerine, yaşam kalitesi, ekonomik kalkınmışlık seviyesi ve liberal değerlerin benimsenmesi gibi çeşitli özelliklere göre sınıflandırılmıştır. Bunların sonucunda ise, politika inşası gündeme geldiğinde yeni aktörlerin ortaya çıkması söz konusu olmuştur. Hız ve geniş kapsamlı değişiklikleri içeren küreselleşmeye rağmen, ulusun yerini alabilecek bir meşruiyet zemini oluşturulamamıştır. Yakın bir zamana kadar da oluşturulamayacak gibi görünmektedir. Siyasi kimliğin birincil kaynağı olma noktasında ulus devlet, “tek” olma özelliğini korumaktadır. Bireylerin aidiyetlik duygusunu pekiştirerek, onlara bir kimlik verme işlevini yerine getiren ulus, günümüzde hala hayatın hemen her alanında varlığını hissettirmeye devam eden bir kimliktir. Bireyler küçük yaştan itibaren değerlerle büyümekte, dilini konuşmakta ve o dille eğitim almakta, ülke coğrafyasını tanımaktadır. Diğer bir deyişle büyük oranda milli kimlikle yetişmektedir. Bunun yanı sıra, küresel felaket senaryoları karşısında ilk olarak ülkesinin durumunu merak etmekte, her türlü uluslararası rekabette öncelikle ülkesini desteklemektedir. Sayısında ve etkinliğinde artış görülen küresel ve bölgesel nitelikteki kurum ve kuruluşlara katılım ise, hemen hemen bütün ülkeler için, insanlığın değil ulusların refahı için gerçekleşmektedir. Sınırların belirsizleşmesi durumunun verdiği güvensizlik, küreselleşmenin görece adaletsiz gidişatı gibi faktörler, milliyetçiliği birey ve toplumlar için bir sığınma alanı, yani sığınacak bir liman haline getirmektedir. Dolayısıyla ulus devlet ve bağlantılı olarak milli kimlik, konjonktür gereği yeni roller kazanmakla birlikte varlığını devam ettirmekte ısrarlı görünmektedirler.

KAYNAKÇA

- Akıncı, A. (2011). *Milli Kimlik İnşa Stratejileri (Türkiye Örneği 1939-1946) , Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.*
- Anderson, B. (1995). *Hayali Cemaatler Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması (İ. Savaşır. Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.*
- Anderson, P. (2003). *Tarihten Siyasete Eleştiri Yazıları (S. Coşar, Çev.), İstanbul: İletişim Yayınları.*
- Aydemir, N. (t.y). *Medya ve İletişim Temelinde Sosyal Medya Hareketliliği; Milliyetçilik ve Nefret Söylemi.* 27 Kasım 2016 tarihinde <http://academidea.com/medya-ve-iletisim-temelinde-sosyal-medya-hareketliliği-milliyetçilik-ve-nefret-soylemi/> adresinden erişildi.
- Bilgin, N. (1999). *Kollektif Kimlik, (2. Bs.), İstanbul: Sistem Yayıncılık.*
- Billig, M. (2002). *Banal Milliyetçilik (C. Şişkolar, Çev.), İstanbul: Gelenek Yayıncılık.*
- Bozkurt, V. (1997). "Değişen Paradigma, Çatışan Uygarlıklar ve Bölgesel Bütünleşme", *Liberal Düşünce Dergisi*, 2(8),72-85.
- Cebeci, K. (2008). "Küreselleşme Bağlamında Ulus-Devletin Egemenlik Gücünün Dönüşümü", *Sayıştay Dergisi*, (71), 23-39.
- Çalık, M. (2009). *Milli Kimlik, Milliyet, Milliyetçilik*, Ankara: Cedit Neşriyat Yayınları.
- Çoban, B. (2009). *Medya Milliyetçilik Şiddet.* İstanbul: Su Yayınları.
- Dieckhoff, A. ve Jaffrelo, C. (2010). *Milliyetçiliği Yeniden Düşünmek Kuramlar ve Uygulamalar (D. Çetinkasap, Çev.), İstanbul: İletişim Yayınları*
- Domaniç, N. N. (1997). *Milliyetçilikler*, İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Ercilasun, A. B. (t.y). *21. yy'a Girerken Milli Kimlik Oluşturmada Dilin Önemi.* 27 Kasım 2016 tarihinde <http://turkoloji.cu.edu.tr/GENEL/23.php> adresinden erişildi.
- Eurobarometer Güz 2014 Anketi Yayımlandı.* (t.y.). 15 Kasım 2016 tarihinde http://ikv.org.tr/ikv.asp?ust_id=99&id=653 adresinden erişildi.
- Giddens, A. (2000). *Tarihsel Materyalizmin Çağdaş Eleştirisi (Ü. Tatlıcan, Çev.), İstanbul: Paradigma Yayınları.*
- Gökalp, Z. (1997). *Türkleşmek-İslamlaşmak-Muasırlaşmak*, İstanbul: Toker Yayınları.
- Guibernau, M. (2004). "Anthony D. Smith on Nations and National Identity: a Critical Assessment", *Nation and Nationalism*, 10(1/2), 125-141.
- Güran, S. (2005). *Egemenlik Ulusundur Üstünlük Anayasadadır*, 25 Ekim 2016 tarihinde http://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa_yargisi/anayargi/guran.pdf adresinden erişildi.

- Habermas, J. (2002). "Öteki" Olmak, "Öteki"yle Yaşamak (İ. Aka, Çev.), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Huntington, S. P. (1997). *Batı Tektir Ama Evrensel Değildir* (F.O. Yıldırım, Çev.), Türk Yurdu. 17(119).
- İskenderoğlu, M. (2001). "Küreselleşme, Ulus Devletin Geleceği ve Türkiye", *Türkiye ve Siyaset Dergisi*, (5). Kasım-Aralık. Ankara.
- Jameson, F. (1998). "Notes on Globalization as a Philosophical Issue" (F. Jameson ve M. Miyoshi, Der.), *The Cultures of Globalization* içinde (ss.54-80), Duke University Press, Durham, N.C.
- Kasımoğlu, A. (2013). "Milliyetçilik ve Dil Milliyetçiliğinin Başarı ve Başarısızlıkları", *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*. 3(5). 161-173.
- Kentel, F., Ahıska, M. ve Genç, F. (2009). "Milletin Bölünmez Bütünlüğü" *Demokratikleşme Sürecinde Parçalayan Milliyetçilik(ler)*, İstanbul: Tesev Yayınları.
- Kırca, A. C. (2003), "Neden Milli Devlet? Neden Tekil Devlet? Karşılaştırmalı Bir Deneme", *Türkiye Günlüğü*, (75), 153-173.
- Koyuncu, B. (2014). "Benim Milletim..." *AK Parti İktidarı, Din ve Ulusal Kimlik*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kösoğlu, N. (2003). *Milli Kültür ve Kimlik*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Kurubaş, E. (2008). "Etnik Sorunlar: Ulus-Devlet ve Etnik Gruplar Arasındaki Varoluşsal İlişki", *Doğu Batı Dergisi*, (44), 11- 44.
- Marden, P. (1997). "Geographies of Dissent: Globalization, Identity and Nation". *Political Geography*. 16(11): 37-64.
- Parlak, B. (2011). *Kamu Yönetimi Sözlüğü*, Bursa: MKM Yayıncılık.
- Smith, A. D. (2002). *Ulusların Etnik Kökeni* (S. Bayramoğlu, Çev.), Ankara: Dost Kitapevi.
- Smith, A. D. (2009). *Milli Kimlik* (B. S. Şener, Çev.), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Smith, A. D. (2010). "When is a Nation". *Geopolitics*, 7(2), 5-32.
- Şahin, K. (2009). *Küreselleşme Tartışmaları Işığında Ulus Devlet*, İstanbul: Yeni yüzyıl Yayınları.
- Şen, Y. F. (2004). *Globalleşme Sürecinde Milliyetçilik Trendleri ve Ulus Devlet*, Ankara: Yargı Yayınevi.
- Şimşek, U. ve Ilgaz, S. (2007). "Küreselleşme ve Ulusal Kimlik". *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(1), 189-199.
- Tekinalp, T. (2005), "Küreselleşen Dünya'nın Bunalımı: Çokkültürlülük", *Journal of İstanbul Kültür University*, (1), 75-87.
- Timur, T. (1998), *Osmanlı Kimliği* (3. Bs.), Ankara: İmge Kitapevi.

- Tokan Şenol, F. (2014). "Sosyal Medyadaki Ahlaki Panik Tepkisi: Facebook'taki 'TC' Örgütlenmesi". *Global Media Journal: TR Edition*. 4 (8): 276-304.
- Türkdoğan, O. (1995). "Niçin Milletleşme" *Milli Kimliğin Yükselişi*, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.
- Türkdoğan, O. (2004). "Avrupa Birliği Sürecinde Doğu ve Güneydoğu: Kabile-Aşiret Yapısı", *2023 Aylık Dergi*, (43), 4-19.
- Vangeli, A. (2009). *Social Media and Nationalism: Evolving Concepts*. New Media Center Skopje. 27 Kasım 2016 tarihinde <http://www.slideshare.net/woona/social-media-and-nationalism-evolving-concepts>, adresinden erişildi.
- Yeniçeri, Ö. (2005). *Küreselleşme Karşısında Milliyetçilik ve Kimlik*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.